

Felcím: **Sajtóapostolból apostolutód (10. rész)**

Cím: **Papok és papnövendékek politikai meghurcolása Zágrábban**

Alcím: **Szerdahelyi Csongor beszélgetése Huzsvár László (1931-2016) nyugalmazott nagybecskereki megyéspüspökkel 2012-ben**

– **Ahogy megérkezett a szemináriumba, kapott reverendát?**

– Reverendáról szó se lehetett, várni kellett rá fél évig. A kollaré, vagyis a papi körgallér kötelező volt, és kalapot kellett viselnünk, amikor minden második nap hármásával sétára kellett mennünk. Amikor elindultunk a városba, a szemináriumi szabályok szerint két horvát fiú közé kerültem. Kedvesen magyarázták, hogy milyen utcát, milyen városrészt, mekkora és milyen barokk vagy gótikus templomokat látogatunk meg, merre van a belváros, merre az alsóvárosi rész, mi tartozik a székesegyház környékéhez. Sétáltunk két óra hosszat az előírás szerint. Társaink átváltottak kettejük párbeszédére, csevegtek, és néha-néha kedvesen hozzánk is szóltak, de mi alig értettünk valamit, csak sejtettük, hogy mit akarnak mondani.

– **A horvátok és a szerbek között akkoriban sem volt felhőtlen a viszony. Nem nehezteltek a horvát kispapok azért, hogy amit önök tudtak szlávul, az inkább szerb volt és nem horvát?**

– A horvátok körében három nyelvjárás van használatban: a kájkav, a csákvav és a stokav. Az utóbbin belül megkülönböztetik az ikav, ijekav és ekav dialektust. Mi ez utóbbit ismertük és használtuk a magunk módján. Amikor megnyekkentünk szlávul, társaink rosszállóan néztek ránk. Amikor ismerkedni kezdtünk a horvát kispapokkal, igen nagy ellenszenvet tapasztaltunk körükben a szerbek iránt. Ennek történelmi okai vannak. A Titokatonák 1945 tavaszán szétzúzták a fasisztoid, úgynevezett független horvát államot, amelyet 1941-ben bizonyos Pavelić nevű politikus német segítséggel hozott létre. Ebben az országban magától értetődően igen erős volt a szerbellenesség, ami a polgári életre, különösen az oktatásra is kihatott. A horvát kispapok zöme egy nyolc évfolyamos zágrábi klasszikus egyházi gimnáziumban végzett, amely tulajdonképpen kisszeminárium volt. Ebben az intézetben a tanári kar mély horvát érzelemmel oktatott. Számukra a felhők közül hallatszós mennydörgést és villámlást jelentett az ekavicás, úgynevezett horvát–szerb nyelv. Az előzményekhez hozzátartozik, hogy az 1920-as években létrejött Szerb–Horvát–Szlovén

Állam, amely később Jugoszláviára változtatta a nevét, erősen szerbesíteni kívánta a soknemzetiségű lakosságot. Ezért a horvát nemzeti öntudat nem tudta elfogadni még a jugoszláv szót sem. Ez volt a helyzet Szlovéniában is.

– **A délszláv államban mindvégig a szerbek domináltak?**

– Ez egy roppant furcsa ország volt, amelyben szisztematikus szerbesítés jellemezte már a királyság politikáját is. Ezt úgy igyekeztek megvalósítani, hogy mindenkit- beleértve a horvátokat és a szlovénokat is- eljugoszlávósítanak. Ránk, Bácskából, vagyis úgymond szerb térségből érkezettekre a kispap testvéreink úgy tekintettek, mint veszélyes, szerbbarát elemekre. Hiába közöltük, hogy mi magyarok vagyunk, próbáltuk elmagyarázni, hogy mit jelentett a mi számunkra, apáink számára Trianon, a második világháború utáni időszak, és mit jelentett az iskolai oktatásban a szerb nyelv kötelezővé tétele, ez nem nagyon érdekelte őket, illetve azzal válaszoltak, hogy az egykori Khuen–Héderváry-féle magyar politika csökevényeit látják bennünk, amely igen rossz emlékű számunkra.

– **Vagyis a szerbeket a máért, minket pedig a múltért nem szerettek. Úgy érezték, hogy a magyarok 1918-ig elnyomták a horvátokat?**

– Igen, élt bennük bizonyos régi sérelem irányunkban, illetőleg általában a magyarok iránt. Beszélgetéseink során hamarosan kirajzolódott, amit rólunk gondoltak: mi, *szerb térségből* érkezettek bizonyos szerbofilek is vagyunk, ráadásul magyarok; ugyanazok, akik az egykori társországi közös múltban elnyomták a horvátokat.

– **Csodálom, hogy e sok nehézség ellenére kitartott, és nem veszítette el az igazi célt, amely idehozta, mármint, hogy pap legyen.**

– Noha a fentiek számunkra lelki pofonok sorozatát jelentették, a közös hit által az úr áthidalhatóvá vált. Tudtunk egymással lelki barátságra jutni, és őszintén megszerettük egymást.

Közcím: Sok horvát kispap igyekezett segíteni

– **Azt mondta korábban, hogy szeretettel fogadták önöket.**

– Horvát kispaptársainknak mintegy a fele a Khuen–Héderváry által folytatott politika horvátokat elnyomó magyarjainak az örökösait látta bennünk, a másik fele azonban kész volt az építő jellegű párbeszédre. Huszonegynéhányan voltunk az első szemeszterben, hárman magyarok. A szemináriumban az elsősök és a másodikosok közös, úgynevezett *múzeumban*, vagyis tanulószobában készültek az órákra és a vizsgákra. Hálásan pislogtunk azokra a horvát

kispapokra, akik igyekeztek a segítségünkre lenni. Említem néhányuk nevét is: Ivan Golub, Vinko Kanižaj, Stjepan Mlinarić, Dragan Domšić, Jože Frkin.

– **Tehát voltak, akik ellenszenvvel néztek önökre, és voltak, akik szolidárisak voltak.**

– Közös hitélményünk segített bennünket felülemelkedni az előítéleteken. Egymásra találtunk. Úgy kellett barátságokat kötnünk, hogy közben az érzelmeinket ne tagadjuk meg, és tőlük sem várhattuk, hogy megtagadják a magukét.

– **Nem akarták önöket horvátosítani?**

– A szemináriumi előjáróság szívesen vette volna, ha mi, magyarok egymás között nem beszélünk magyarul, hogy minél előbb integrálódni tudjunk, és mihamarabb jól megtanuljunk horvátul. Mi ezt védekezésként fogtuk fel. Az előjárók részéről is volt irányunkban bizonyos távolságtartás. Attól is tarthattak, hogy esetleg beépítettek vagyunk. Mai megítéléssel természetesnek tartom, hogy gyanúsán méregettek bennünket. De akkor minden ilyen behatás számunkra a hivatástudatunkba való harapásnak tűnt. Küzdenünk kellett.

Közcím: **Imával küzdöttem le a nehézségeket**

– **Nem volt olyan pillanat, hogy netalán könnyek között arra gondolt: hazamegyek?**

– Arra, hogy hazamegyek, véletlenül sem gondoltam, de a kápolnában nagyon sokat „laktam”, imádkoztam a nap minden szakában, amikor csak be tudtam térni. Előjáróink ösztönöztek is bennünket, hogy az Oltáriszentségben jelenlévő Jézussal mélyítsük a kapcsolatunkat. Minden azon múltott, hogy mennyire tudtam erőt meríteni hivatástudatomból és hitemből. Párbeszédben Jézussal megannyiszor ismételtam: hiszek abban, hogy itt is otthonra találhatok. Ahol Jézus van, ott vagyok otthon. Ez az időszak, az első év fájdalmasan küzdelmes volt. Arra támaszkodhattam, amit hitézelmemként és hivatástudatomként otthonról, Bácskából magammal vittem. A páter spirituális együtt érzett velem. Később tudtam meg, hogy cseh származású. Kötelező volt a heti gyónás. Gyónásaimat szegényes nyelvtudásom keretei között végeztem.

Közcím: **Jöttek az állambiztonságiak**

– **Nagyon kemény próbatétel volt ez egy tizenkilenc éves fiatalember számára. Távol a szülőföldtől, idegen és gyanakvó közegben.**

– Azt választottam jeligéül, hogy „Otthonom Jézusnál van, bármi történjék is”. És ez a bármi hamarosan be is következett. Tanévkezdésünk után néhány héttel egyik nap délben, éppen ebédidőben a portás zavartan az előjárók asztalához ment és közölte velük, hogy az állambiztonságiak három kispap azonnali letartóztatását jöttek végrehajtani. Az illetők vigyenek magukkal takarót, váltó ruhát. Nevük felsorolása után azonnal szálljanak be a rendőrség gépkocsijába. Kihallgatásra és vizsgálati fogságba vitték őket. Teljes csönd lett az ebédlőben. Mindennap délben újra kopogott a portás, újra szólt az előjáróknak, és újra felolvasott néhány nevet.

– **És közben volt, aki visszatért a korábban elvittek közül?**

– Nem. Senkit nem engedtek vissza, letartóztatták és vizsgálati fogságba helyezték őket. Nekünk, újonnan érkezetteknek fogalmunk sem volt, hogy mi történik, bámultunk a levegőbe. Vajon mindenkit visznek? Nem értettük, hogy mi a háttere a belügy részéről alkalmazott eljárásnak. Ezek a letartóztatások napról napra folytatódtak, végül már huszonheten voltak, akiket vizsgálati fogságba helyeztek. Eleinte nem engedtek vissza senkit. Később, három hét után egyet–kettőt visszaengedtek, viszont azokkal kapcsolatban mi voltunk tartózkodóak, gyanítottuk, hogy beépítették őket. A szemináriumi előjáróság is hasonlóan viszonyult hozzájuk. A történetek szorongással teli lelkiállapotot váltottak ki. Az eset háttéréről mit sem tudtunk, azonban a zágrábi újságokban hamarosan megjelentek a leleplezőnek szánt cikkek.

– **Usztasa összeesküvés?**

– Igen, ez volt a vád. Usztasa titkos terrorista szervezetet véltek leleplezni a kispapok között.

– **A tanárok, illetve az előjárók közül nem vittek el egyet sem?**

– A későbbiek során letartóztatták dr. Talant, a vicerektort és dr. Josip Salač spirituálist. Dr. Šeper, a későbbi bíboros volt a rektorunk, őt nem helyezték rács mögé. Politikai zűrzavarba pottyantunk. Sem a szeminárium, sem a fakultás előjárói nem adtak semmiféle felvilágosítást a történetekről. Ez tabu téma volt. Az ügy elképesztő zűrzavart okozott az iskolai év kezdetén.

– **Semmi kapcsolatuk nem volt azokkal, akiket elvittek?**

– Nyolcan–tizen kispapok, akiket kiválasztott az előjáróság, vitték a tiszta fehérműt a börtönbe, és kapták a börtönajtóban a szennyest, amit hazahoztak. Ez is része volt a lélektani hadviselésnek. Ez így majdnem karácsonyig tartott. Decemberben aztán kiírták a bírósági tárgyalást. Amikor a heti sétára mentünk, vásároltunk egy-egy újságot, és olvastuk a gyűlölettől lihegő cikkeket, amelyek beszámoltak a kicsikart vallomásokról. Kiderült, hogy a

kispapok az előző évben, amikor mi, bácskaiak még nem voltunk Zágrábban, röpiratokat szerkesztettek, amiket szitanyomó technikával sokszorosítottak. Amikor a heti sétára mentek, vitték magukkal a röpcédulákat, és a városi lépcsőházakban szétszórták. Az usztasa-barát hangulatú röplapok egyhamar elárulták, hogy honnét származnak, mert kedden és pénteken voltak a szemináriumú sétanapok, és mindig csak kedd estétől szerda reggelig, péntek estétől szombat reggelig kerültek szórásra a röplapok.

– **A nyomozóknak nem volt nehéz dolguk.**

– Naiv, gyerekes dolog volt ez, de sajnos az idősebb kispapok közül is többen belekeveredtek. Az eset jól mutatja, hogy a közfelfogás mennyire a Pavelić-féle rezsim büvkörében élt. A bírósági per nyilvános volt, de a közönség főleg haladó elvtársakból állt, akik egy-egy vádpont vagy beismerő vallomás elhangzásakor fölhördültek és elítélően közbekiabáltak: „Le a nép ellenségeivel! Le a klerikofasisztákkal!” A tárgyalásra papokat nem is igen engedtek be.

– **A horvátoknál Pavelić olyan lehetett, mint nálunk Szálasi? Szerencsére ez utóbbi a magyar papság körében nem örvendett hasonló szimpátiának.**

– Mi, bácskaiak hiányos értesüléseink következtében nem tudtuk felmérni a Pavelić-féle rezsim célirányultságát. Fájdalmat jelentett számunkra, hogy bebörtönözték az előljáróinkat. A spirituális atyát előbb haza bocsátották, aki a gyónási titok sérthetlenségére hivatkozott, melyet a nemzetközi jogfelfogás is védelmezett. Később ismét letartóztatták azzal a váddal, hogy gyóntatói szolgálatának a keretein kívül is tudott a kispapok összeesküvéséről.

– **Lehet, hogy a kispapok meg sem gyónták a röpcédulázást, hiszen nem érezték bűnnek.**

– Én is ezt feltételezem. Mindenesetre a páter spirituális arra hivatkozott, hogy gyónási titkot nem árulhat el. A vicerektort előbb három évre ítélték, amit aztán csökkentettek másfél évre. A spirituálist egy éves börtönbüntetésre ítélték, amit később néhány hónapra mérsékeltek.

– **Ki volt ekkor a zágrábi érsek?**

– Alojzije Stepinac volt az érsek 1937 óta, a közelmúltban avatta őt boldoggá az egyház. Mindjárt a háború végén bebörtönözték. Nemzetközi nyomásra később saját szülőfalujában élt, házi őrizetben. A pápa 1953-ban bíborossá kreálta. Amikor ez bekövetkezett, a jugoszláv kormányzat azonnal megszakította a diplomáciai kapcsolatot a Vatikánnal. A belgrádi nunciusnak 24 órán belül el kellett hagynia az országot. Stepinacé volt az első kirakatper, ez messze megelőzte a Mindszenty-peret.

Közcím: **A belügyminisztérium tovább fenyegetőzött**

– Mi lett az 1950-ben letartóztatott kispapokkal és a „lefejezett” szemináriummal?

– A 27 letartóztatott kispap közül a legtöbben felfüggesztett börtönbüntetést kaptak, a többiek pedig négy–hét évre ítélték. Később amnesztiát kaptak. Ezt az ügyet az állam ürügyül használta ahhoz, hogy Stepinac érsek helyett dr. Franjo Salis-Sewis segédpüspököt tegyék meg ordináriusnak. Ő egy francia–német katonatiszti családból származó pap volt, akinek az édesapja a Monarchia idején Horvátországban teljesített szolgálatot. Szegről-végről rokona volt Szalézi Szent Ferencnek. Szintén a röplap-per következménye, hogy az intézményünk egy leiratot kapott a belügyminisztériumból, amelyben az állt, hogy ha az egyházi hatóság a jövőben is szemet huny a kispapok ilyen viselkedése felett, bezárják a szemináriumot. A belügyminisztérium leiratát kötelező volt felolvasni a székesegyházban is, de nekünk külön is a szeminárium nagy aulájában. Jelen volt a belügyi megbízott és maga az érseket helyettesítő Salis-Sewis segédpüspök, akkor már ordináriusi minőségben.

– Ez 1950 karácsonya előtt történt?

– Igen. A leirat felolvasását állva kellett végighallgatnunk, ami fenyegetésként azt is közölte, hogy amennyiben valaki hasonló büntényről tudomást szerez, és nem jelenti, őt is bűnösnek nyilvánítják. Nagyon nehéz karácsonyunk volt. A százhatvan kispap közül kiemelték huszonhetet, és mi mindannyian naponta sápadt arccal vártuk, hogy mi következhet még.

– Az eltávolítottak azok közül kerültek ki, akik ellenszenvvel néztek a bácskai kispapokra, vagy inkább a szimpatizálók közül?

– Nem lehet ilyen különbséget tenni. Mi nem is tudhattunk az álláspontjukról, olyan rövid volt az ismeretségünk. Néhány hét kevés volt ahhoz, hogy feltételezzük, ki miért néz esetleg ferde szemmel ránk, vagy ki miért volt kész megölelni bennünket.

(Folytatjuk)

Képaláírás:

H_1_10resz: Fénykép Zágrábból és...

H_2_10resz: ... a fénykép hátulján levő szöveg gyöngybetűkkel: „Ugy-e nem tudjátok miért mosolygok olyan rejtélyesen a képemen? Nem is könnyű kitalálni. Egy hatalmas hógolyó van a kalapom közepében, ami közvetlenül a felvétel előtt repült bele.

Zágráb, 1952 januárjában”